

Foto: Shutterstock.com

DE IMPLICATIES VOOR HET ACCOMMODATIEBELEID

Landschap van sportaccommodaties in Nederland

Tekst: Remco Hoekman, Mulier Instituut en IJdo Groot

Sportaccommodaties nemen een prominente plek in binnen het gemeentelijk sportbeleid. Een accommodatie wordt gezien als een belangrijke voorwaarde voor sportbeoefening. In dit artikel staan het accommodatiebeleid van gemeenten en de resultaten hiervan centraal. Hoe ziet het huidige landschap van sportaccommodaties eruit, in hoeverre spelen sportaccommodaties een rol bij het sporten of niet-sporten en wat betekent dit voor toekomstig accommodatiebeleid?

In Nederland begon de gemeentelijke bemoeienis met sport halverwege de vorige eeuw. Het ging hierbij vooral om het aanleggen van accommodaties voor volkssporten zoals voetbal, waarbij ter bevordering

van de volksgezondheid en hygiëne werd voorzien in was- en kledaccommodaties. In de hoogtijdagen van de verzorgingsstaat kwam het sportaccommodatiebeleid in een stroomversnelling en werden veel sportaccommodaties gerealiseerd. In de beginjaren ging de toename van het aantal sportaccommodaties gelijk op met de toename van het aantal sporters. In die tijd vond sportbeoefening vooral plaats in officiële sportaccommodaties. Sportbeoefening in de openbare ruimte en andersoortige omgevingen was minder gebruikelijk dan nu.

Doelmatigheid

In het hedendaagse gemeentelijk sportbeleid wordt vaak nog verondersteld dat de aanwezigheid en nabijheid van sportaccommodaties bijdraagt aan sportdeelname. Zo wordt door veel gemeenten en in *The European Sport for All Charter* benadrukt dat de mate van sportbeoefening mede afhankelijk is van de nabijheid van en diversiteit in het aanbod van sportvoorzieningen. Toch voorzien de wetenschappelijke literatuur en beleidsevaluaties voorsnog niet in een overtuigende onderbouwing van deze aanname. Het Sociaal en Cultureel Planbureau concludeerde in de analyse van

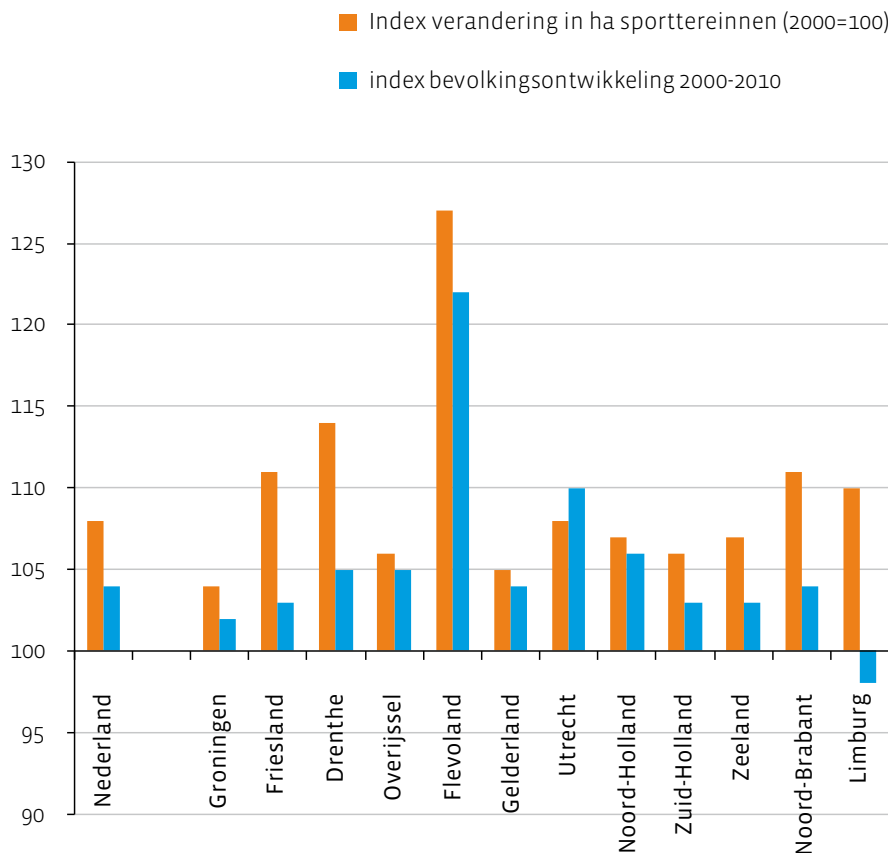

Reactie van Jelle Schoemaker, docent en onderzoeker Hogeschool van Arnhem en Nijmegen:

“Deze landelijke gegevens sluiten naadloos aan bij onze ervaringen op lokaal niveau. Sportaccommodaties hebben vaak te maken met piekbelastingen op populaire tijdstippen, maar desondanks zie je dat er nog veel mogelijkheden zijn om de bezetting te verhogen door meer samen te werken. Samen met studenten onderzoeken wij op verzoek van gemeenten de integrale kostprijs en de bezettingsgraad om zo te kijken hoe we de kosten van deze accommodaties beter kunnen herijken met de behoeftes. Dat herijken is echter gemakkelijker gezegd dan gedaan. Veel gebruikers van accommodaties verzetten zich bij veranderingen in tariefstelling of bij het optimaliseren van het gebruik. Wat veel mensen niet beseffen is dat de gemeente in de meeste gevallen tussen vijftig en tachtig procent van de kosten van die accommodatie draagt; slechts een klein deel wordt doorgerekend in de gebruikerstarieven. Door deze verborgen subsidie inzichtelijk te maken ontstaat vaak meer begrip en daarmee mogelijkheden voor efficiënter accommodatiebeleid.”

Jelle Schoemaker

Figuur 1 Ontwikkeling hectare sportterreinen en bevolkingsaantal, 2000-2010, indexcijfers (2000=100).

de data-infrastructuur sport dat, hoewel sportaccommodaties in geld uitgedrukt verreweg het belangrijkste instrument zijn dat wordt ingezet voor sportstimulering, het ontbreekt aan kengetallen over dat instrument. Nu de gemeenten zich geconfronteerd zien met forse bezuinigingstaakstellingen, komt de doelmatigheid van het sportaccommodatiebeleid steeds meer ter discussie te staan. Er is meer aandacht voor vraagstukken rondom concentratie/schaalvergroting en privatisering/verzelfstandiging van sportaccommodaties. Daarmee neemt de urgentie toe om een antwoord te vinden op de vraag of en, zo ja, hoe sportvoorzieningen van invloed zijn op sportdeelname, en hoe kennis ter zake kan worden ingezet om het sportaccommodatiebeleid te optimaliseren.

Onderzoeksprogramma

Om bij te dragen aan de optimalisering van het sportaccommodatiebeleid wordt onder leiding van het Mulier Instituut een wetenschappelijk onderzoeksprogramma uitgevoerd, gefinancierd door de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO). In dit programma staat de betekenis van sportvoorzieningen voor de sportdeelname centraal, gezien vanuit het

perspectief van het gemeentelijk sportaccommodatiebeleid en de georganiseerde sport. Het Mulier Instituut werkt hierbij samen met de faculteit Geowetenschappen van de Universiteit Utrecht, een twintigtal gemeenten, VSG, NISB, NOC*NSF, de KNVB en de KNLTB. In dit artikel een bloemlezing van de eerste uitkomsten van het onderzoeksprogramma.

Vraag en aanbod

Het accommodatiegebruik van de sporters is aan verandering onderhevig, mede als gevolg van de ontwikkelingen in de populariteit van sporttakken. In 2013 gaf 41 procent van de bevolking aan in de openbare ruimte te hebben gesport. Weliswaar is nog altijd een groter deel van de bevolking actief in officiële sportaccommodaties (51 procent), maar de openbare ruimte is onmiskenbaar een belangrijke sportruimte voor de burger geworden. Gelet op de vergrijzing en de populariteit van de openbare ruimte bij de oudere leeftijdsgroepen is de verwachting dat dit aan importantie gaat winnen. Het gebruik van sportvelden en gemeentelijke binnensportaccommodaties zal naar ver-

Het is maar de vraag of het sluiten van accommodaties leidt tot problemen in de bereikbaarheid van sport

wachting afnemen. Het zijn namelijk vooral jongere leeftijdsgroepen die, als leden van sportverenigingen, gebruikmaken van deze accommodaties.

Hoewel er weinig aanwijzingen zijn dat het gebruik van officiële sportaccommodaties is toegenomen, constateren we op basis

van statistieken van bodemgebruik dat de hoeveelheid sportruimte per inwoner de afgelopen jaren wel is toegenomen. Met uitzondering van Utrecht geldt voor alle provincies dat de hoeveelheid sportruimte tussen 2000 en 2010 procentueel gezien meer is toegenomen dan het bevolkingsaantal,

De openbare ruimte is onmiskenbaar een belangrijke sportruimte voor de burger geworden

waardoor per hoofd van de bevolking meer sportruimte beschikbaar is gekomen (zie figuur 1). Deze groei is voor een groot deel toe te schrijven aan de toename van het aantal hectare golfterrein. Limburg springt eruit met een tien procent toename van de sportruimte en een afname van het bevolkingsaantal met twee procent. Hierbij kan men zich afvragen of deze uitbreiding aan sportterreinen, gelet op de vergrijzing en ontgroening, aansluit bij de behoefte.

Sportinfrastructuur

Bij gemeenten constateren we over het algemeen een terughoudendheid om sportaccommodaties te sluiten. Volgens deze gemeenten moet sport bereikbaar blijven. Gelet op de hoge dichtheid van sportaccommodaties is het maar de vraag of het sluiten van accommodaties leidt tot problemen in de bereikbaarheid van sport. In Europees perspectief zijn we in Nederland het meest tevreden over de sport- en beweegmogelijkheden in de buurt. Gemiddeld genomen heeft de burger op ongeveer 600 meter de dichtstbijzijnde sportaccommodatie en een divers aanbod in de nabijheid. Verwachtingen dat dit niet overal opgeld doet, en dat plattelandsgebieden en achterstands-

Chris Peeters

Reactie van Chris Peeters, stafmedewerker Sport en Jeugd, Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten:

“In zijn artikel over het Nederlandse sportaccommodatielandchap durft Remco Hoekman van het Mulier Instituut een aantal urgente thema’s op de sportbeleidsagenda te plaatsen. Jarenlang werd algemeen aangenomen dat de rol van de gemeenten er vooral uit bestond om te voorzien in voldoende en voldoende diverse sportaccommodaties. Zonder een behoorlijk aanbod op dit vlak zou brede sportparticipatie ernstig gehypothekerd worden. Hoekman stelt vast dat de recessie en demografische ontwikkelingen in Nederland om een heroriëntatie vragen. Vlaanderen heeft een minder goed uitgebalanceerd sportaccommodatielandchap, maar misschien moeten we ons proactief over dezelfde vragen buigen. Investeren in een goed doordacht aanbod via buurtsportcoaches en in verenigingsondersteuning moet het lokaal sportbeleid in de toekomst versterken. Stof tot nadenken!”

wijken achtergesteld zouden zijn, blijken onjuist (zie tabel 1). Ook in plattelandsgebieden zijn sportaccommodaties nabij, met een gemiddelde afstand tot de dichtstbijzijnde sportaccommodatie van minder dan een kilometer. Verder valt op dat sportaccommodaties zelfs het dichtstbijzijnde zijn voor inwoners van achterstandswijken, al is er wel sprake van een minder divers aanbod in deze wijken.

Over het algemeen geldt dat zwembaden geografisch gezien het beste gesitueerd zijn om een zo groot mogelijke groep burgers te dienen. Dat is een prettige constatering gelet op het belang van goed zwemonderwijs. Verder wijst het op een weloverwogen

besluitvorming over de locatiekeuze, vermoedelijk mede ingegeven door de kosten van een zwemvoorziening. Zwembaden worden, net als voetbalaccommodaties, sporthallen, tennisaccommodaties en fitnesscentra, gezien als basisvoorzieningen; waarbij bij fitnesscentra moet worden opgemerkt dat deze in plattelandsgebieden wel duidelijk minder aanwezig zijn, terwijl de andere basisvoorzieningen hier juist zijn oververtegenwoordigd.

Meer accommodaties, meer sporters?

Onderzoek laat zien dat de diversiteit in het aanbod van sportaccommodaties in de

omgeving een maandelijkse sportdeelname mogelijk maakt. Een meer divers aanbod lijkt vooral de minder gemotiveerde – lees: niet-wekelijkse – sporters over de streep te trekken om te gaan sporten. Sportaccommodaties doen er dus wel degelijk toe, maar voor Nederland geldt dat mede door de

In het gemeentelijk sportbeleid wordt vaak nog verondersteld dat de aanwezigheid en nabijheid van sportaccommodaties bijdraagt aan sportdeelname

Tabel 1 Spreiding van sportaccommodaties naar stedelijkheid en sociale status van buurten.

	Gemiddeld aantal accommodaties per 10.000 inwoners	Gemiddelde afstand (meters) naar dichtstbijzijnde accommodatie
Mate van stedelijkheid		
zeer sterk stedelijk	3,49	419
sterk stedelijk	5,22	543
matig stedelijk	6,07	629
weinig stedelijk	8,59	722
niet stedelijk	11,38	912

Sociale status buurt		
1 - lage SES	5,89	544
2	6,95	654
3 - gemiddeld	7,46	645
4	6,97	673
5 - hoge SES	5,70	632

goede sportinfrastructuur andere factoren van groter belang zijn bij de keus om wel of niet te sporten. Dit wordt onderstreept door niet-sporters die aangeven geen sportmogelijkheden te missen in de buurt. Zij zijn niet van plan te gaan sporten als er meer sportaccommodaties zouden zijn. Het zijn vooral individuele achtergrondkenmerken en sociale omgevingsfactoren die een rol spelen bij het niet-sporten.

Er is dus weinig reden om extra sportaccommodaties te realiseren. Eerder kan gesteld worden dat er noodzaak is om accommodaties te sluiten, rekeninghoudend met de bevolkingsprognoses en de te verwachten afname van het aantal gebruikers. Onderzoek in de provincies Limburg en Noord-Brabant laat bijvoorbeeld zien dat het aantal gebruikers van sporthallen tot 2028 respectievelijk met vijftien en drie procent afneemt, terwijl het aantal gebruikers van sportvelden respectievelijk met achttien en vijf procent afneemt. Dit

Reactie van Mariken Leurs, plaatsvervangend directeur Sport, Ministerie van VWS:

“Mooie reflectie van Remco Hoekman over de ruimtelijke uitdagingen waar we in Nederland voor staan vanuit een sportperspectief. Belangrijk hierbij is om de ruimtelijke uitdagingen breed te blijven benaderen. Dit is te groot voor de sport alleen. Daarom heeft het Ministerie van VWS het afgelopen jaar een onderzoek laten uitvoeren naar multifunctionele accommodaties (mfa's) en de wijze waarop sport daarbij een rol speelt. Dit rapport is op 6 mei gepubliceerd, met tal van aandachtspunten voor de sport. Een aanrader daarom. Dat laat onverlet dat we er hiermee nog niet zijn. We laten daarom een handige tool met alle relevante kennis voor de realisatie van mfa's met ruimte voor sport ontwikkelen. De lancering is voorzien op de Dag van de Sportaccommodaties 2016.”

Mariken Leurs

illustreert het effect van de krimp en de demografische verschuiving. Het schetst ook het langetermijnperspectief waarmee rekening moet worden gehouden in het accommodatiebeleid.

Toekomstperspectief

De recessie en demografische ontwikkelingen vragen om een heroriëntatie op de benodigde sportinfrastructuur. Daarbij is het balanceren tussen bereikbaarheid en leefbaarheid door het behoud van sportaccommodaties in kleine kernen enerzijds, en het tegengaan van versnippering van sportaccommodaties anderzijds. In ieder

geval is er weinig noodzaak tot uitbreiding van de sportruimte, behalve waar het gaat om het wegnemen van huidige tekorten bij groeisporten als hockey en in stedelijke regio's waar de bevolking nog in aantal toeneemt. Om de sportdeelname te verhogen is het raadzaam te focussen op de motivatie en intentie om te sporten en de buurtsportcoach en de Sportimpulsprojecten te benutten om mensen enthousiast te maken voor sport. Verder is het goed te weten dat een accommodatie alléén niet zaligmakend is. Naast deze hardware is het van belang dat de software (activiteiten) en orgware (vereniging of sportaanbieder) ook

op orde zijn en aansluiten bij de behoefte om ervoor te zorgen dat de accommodatie optimaal wordt benut. Het is daarom van belang te blijven investeren in verenigingsondersteuning zodat zij hun aantrekkingskracht behouden. Het beter benutten van de huidige capaciteit is het devies voor de komende jaren.

Verder lezen...

Op het Visie & Beleidsplein op www.sportengemeenten.nl kunt u de volgende documenten downloaden:

'Mulier Instituut (2014). Sportdeelname en accommodatiegebruik in Noord-Brabant' bij *Accommodatiebeleid, accommodatiebeleid*

'Mulier Instituut (2013). Ruimte voor sport in Utrecht 2012-2030, vraag- en aanbodanalyse van buitensportaccommodaties' bij *Accommodatiebeleid, accommodatiebeleid*

'Vereniging Sport en Gemeenten (1999). Van pro tot prof, 50 jaar lokaal sport- en recreatiebeleid' bij *Landelijke nota's en rapporten*

Foto: Shutterstock.com